

DEMITEREA – O MĂSURĂ VERITABILĂ DE RĂSPUNDERE CONSTITUȚIONALĂ A ȘEFULUI DE STAT

**Tataru Gheorghe - avocat, doctorand, Institutul de Cercetări Juridice și Politice
al Academiei de Științe a Moldovei**

Articolul readuce în atenție problema răspunderii constituționale a șefului de stat. În baza prevederilor constituționale și a doctrinei, autorul expune consecutiv temeiurile survenirii răspunderii constituționale a șefului de stat, instanța competentă în materie și procedura de aplicare a acestei răspunderi. Un moment important constatat privește lipsa reglementării procedurii de demitere a Președintelui Republicii Moldova, ceea ce denotă caracterul declarativ al prevederilor constituționale în domeniu. Prin urmare, autorul se expune pentru necesitatea dezvoltării teoriei răspunderii constituționale și pentru o reglementare detaliată a instituției în legislația națională.

Cuvinte-cheie: șeful statului, demitere, răspunderea constituțională, constituție, instanță, parlament, curte constituțională.

L'article présente la question de la responsabilité constitutionnelle du chef de l'Etat. En vertu de la Constitution et de la doctrine, l'auteur analyse le base de la responsabilité constitutionnelle du chef de l'Etat, les autorités compétentes et la procédure applicable à une telle responsabilité. Un moment important constaté est l'absence de réglementation de la procédure de destitution du Président de la Moldavie, qui montre la nature déclarative des dispositions constitutionnelles dans ce domaine. Par conséquent, l'auteur soutient la nécessité de développer la théorie de la responsabilité constitutionnelle et de la réglementation détaillée de l'institution dans le droit national.

Mots-clés: président, destitution, la responsabilité constitutionnelle, la Constitution, les tribunaux, le Parlement, Cour constitutionnelle.

În general, în statele contemporane democratice, răspunderea șefului de stat este considerată a fi un element important al mecanismului de separare a ramurilor puterii în stat [35, p. 54], a sistemului contemporan de frâne și contrabalante ca fundamente ale statului de drept.

Reiterăm în context că, în termeni universali, instituția demiterii șefului de stat mai este numită și „impeachment”, termenul fiind preluat din engleză, în traducere semnificând „punerea sub acuzare” sau „aducerea în fața tribunalului”. În limbajul juridic universal prin termenul dat este denumită procedura utilizată de legiuitor pentru a elimina un mare demnitar de stat, fiind consi-

derată similară moțiunii de cenzură prin care se demite întreg Guvernul. În forma sa clasică, „impeachment-ul” reglementează înaintarea acuzării și recunoașterea vinovăției demnitarului public de către Parlament, ultimul acționînd aici în calitate de instanță judecătorească [26].

Vorbind nemijlocit despre răspunderea Președintelui Republicii Moldova (exprimată sub forma demiterii din funcție), precizăm că această instituție este reglementată în textul Legii Fundamentale, fiind prevăzute două forme ale acesteia: *penală* și *constituțională* [22, p. 29]. În concret, este vorba despre următoarele dispoziții constituționale [4]:

Art. 81 Incompatibilități și imunități „(...) (3) Parlamentul poate hotărî punerea sub acuzare a Președintelui Republicii Moldova, cu votul a cel puțin două treimi din numărul deputaților aleși, în cazul în care săvârșește o infracțiune. Competența de judecată aparține Curții Supreme de Justiție, în condițiile legii. Președintele este demis de drept la data rămânerei definitive a sentinței de condamnare.”

Art. 89 Demiterea. „(1) În cazul săvârșirii unor fapte prin care încalcă prevederile Constituției, Președintele Republicii Moldova poate fi demis de către Parlament cu votul a două treimi din numărul deputaților aleși. (2) Propunerea de demitere poate fi inițiată de cel puțin o treime din deputați și se aduce neîntârziat la cunoștința Președintelui Republicii Moldova. Președintele poate da Parlamentului și Curții Constituționale explicații cu privire la faptele ce i se impută.”

Referitor la art. 89 din Constituție, precizăm că relativ recent conținutul acestuia a fost supus unei „revizuirii” în contextul controlului de constituționalitate exercitat de către Curtea Constituțională a Republicii Moldova. În concret, drept consecință a recunoașterii neconstituționalității Legii constituționale nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova, a fost reactivat conținutul acestui articol, anterior modificării din anul 2000.

În acest sens, Curtea a reținut cu titlu de principiu, **că prevederile legale abrogate prin textul de lege declarat neconstituțional reintră în fondul activ al dreptului**, continuând să producă efecte juridice, până la intrarea în vigoare a noilor reglementări, acesta fiind un efect specific al pierderii legitimității constituționale, sancțiune diferită și mult mai gravă decât o simplă abrogare a unui text normativ [11].

Deci anterior intrării în vigoare a Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova, art. 78 din Constituție prevedea alegerea Președintelui Republicii Moldova prin vot popular. În mod corespunzător, art. 89 din Constituție prevedea că Președintele putea fi demis, la fel, prin vot popular, după cum urmează:

„(1) În cazul săvârșirii unor fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției, Președintele Republicii Moldova poate fi suspendat din funcție de Parlament, cu votul a două treimi din deputați.

(2) Propunerea de suspendare din funcție poate fi inițiată de cel puțin o treime din deputați și se aduce, neîntârziat, la cunoștința Președintelui Republicii Moldova. Președintele poate da Parlamentului explicații cu privire la faptele ce i se impută.

(3) Dacă propunerea de suspendare din funcție este aprobată, în cel mult 30 de zile se organizează un referendum pentru demiterea Președintelui.”

Reintrarea acestor dispoziții în fondul activ al dreptului ne determină să constatăm că la momentul demiterii Președintelui Republicii Moldova presupune pentru început, suspendarea sa din funcție, urmată de sancțiunea demiterii prin referendum, competența revenind Parlamentului, Curții Constituționale și poporului.

Dincolo de aceste momente, trebuie să precizăm că atât redacția prezentă a art. 89 din Constituție, cât și cea reactivată, suscită discuții și interes în vederea clarificării naturii juridice a formelor de răspundere pe care le reglementează. Cea mai controversată dilemă însă privește delimitarea răspunderii politice a șefului de stat de cea juridică (în special, de cea constituțională), la care ne vom referi în cele ce urmează.

Delimitarea răspunderii politice de răspunderea juridică. Studii ample axate pe problema delimitării răspunderii politice de răspunderea juridică pot fi atestate în doctrina rusească, mai ales în contextul fundamentării teoriei răspunderii constituționale. În acest sens, cercetătoarea N.M. Kolosova [37, p. 58] opinează că o măsură a răspunderii politice constă în demiterea de la putere a acelor persoane care nu-și îndeplinesc atribuțiile funcționale în modul corespunzător, dar în a căror acțiuni (fapte) nu se întrunesc elementele delictului constituțional. În caz contrar nu va constitui răspundere politică, ci constituțională.

În doctrina juridică deja de câteva decenii este intens polemizată natura juridică a răspunderii reglementate de Constituție ca lege supremă, aceasta fiind văzută fie ca o *răspundere politică* (extrajuridică), fie ca o *răspundere constituțională* – formă distinctă de răspundere juridică. De aici și interesul constant al teoreticienilor în vederea delimitării răspunderii constituționale de cea politică. Presupunem că câteva reflecții la acest subiect ar aduce lumină și în problematica abordată de noi.

Inițial însă precizăm că în cea mai mare parte, cercetătorii contemporani recunosc caracterul po-

litic al răspunderii constituționale, dar nu o identifică cu răspunderea politică [41, p. 186-187; 42, p. 188-189; 43, p. 47; 2, p. 148; 32, p. 72].

Bunăoară, prof. V.A. Vinogradov afirmă că răspunderea constituțională are un conținut politic, iar măsurile ei – caracter politic, datorită faptului că dreptul constituțional reglementează în principal relații politice. Astfel, răspunderea constituțională exercită o influență politico-juridică asupra subiecților ce au comis delikte constituționale, fiind o metodă de reglementare a relațiilor sociale [31, p. 3]. Aplicarea măsurilor de răspundere constituțională întotdeauna presupune survenirea unor consecințe politice nefavorabile pentru subiectul ce s-a comportat inadecvat în sfera constituțională [29, p. 36]. Totodată, autorul susține că principala distincție între răspunderea constituțională și cea politică rezidă în temeiurile survenirii acesteia. Astfel, dacă posibilitatea survenirii consecințelor nefavorabile pentru un anumit subiect este prevăzută de normele dreptului constituțional pentru comportamentul acestuia ce nu corespunde normelor date, atunci o asemenea răspundere va fi constituțională [25, p. 35].

Referitor la caracterul politic al răspunderii constituționale, N. M. Kolosova [36, p. 86], consideră că aceasta are doar uneori un caracter politic pronunțat și astfel se apropie mult de răspunderea politică, în ceea ce privește subiecții, temeiurile survenirii ei și consecințele negative pe care le generează. Distincția dintre cele două categorii constă în faptul că răspunderii politice nu-i sunt proprii trăsăturile răspunderii juridice, care intervine în cazurile de încălcare a normelor juridice, acestea fiind caracteristice doar răspunderii constituționale ca formă distinctă a răspunderii juridice.

În context, autorul I. A. Kraveț [38, p. 410] menționează că răspunderea constituțională survine doar pentru comiterea ilicitului constituțional. În schimb, răspunderea politică survine în rezultatul pierderii de către anumiți miniștri sau a guvernului în întregime a încrederii parlamentarelor. În acest caz, drept temei al răspunderii politice servește activitatea inadecvată a subiecților și nu comiterea de fapte ilegale. În același timp, cele două forme de răspundere se deosebesc și prin scopul pe care îl urmăresc. Răspunderea politică urmărește înlăturarea necorespunderii între politica dusă de Guvern sau de unii miniștri și cea a

majorității deputaților din Parlament, iar răspunderea constituțională are menirea de a preveni și contracara încălcarea legalității și a ordinii constituționale [38, p. 411-412].

Faptul că există multe tangențe între cele două forme de răspundere, face uneori dificilă delimitarea dintre ele. Bunăoară, demiterea din funcție poate fi atât o măsură a răspunderii constituționale, cât și o măsură a răspunderii politice. În acest sens, în studiile de specialitate adesea este exemplificat cazul dizolvării Guvernului, care poate fi atât o măsură de răspundere constituțională, când survine pentru exercitarea inadecvată a obligațiilor, dar și o măsură politică, când acesta își dă demisia din proprie inițiativă [36, p. 86] (considerată de unii autori [44, p. 42-43] drept o procedură orientată spre soluționarea crizei politice din stat).

În acest caz, potrivit cercetătorilor, este important nu numai de a găsi deosebirile dintre răspunderea constituțională și cea politică, ci și de a determina prezența sau absența acestora în fiecare caz concret [37, p. 63].

În opinia prof. V.O. Lucin răspunderea politică predetermină caracterul răspunderii constituționale. În același timp, autorul respinge teza conform căreia răspunderea juridică (respectiv cea constituțională) are un rol subordonat față de răspunderea politică, fiind de părerea că nu se poate admite confruntarea și nici identificarea *de facto* a răspunderii constituționale și a celei politice [40, p. 281-282].

Din cele enunțate putem constata că răspunderea politică și cea constituțională sunt două instituții distincte, prima fiind de natură socială, cealaltă – juridică, cu trăsături și particularități distincte. Acest fapt este important atât sub aspect teoretic, cât și practic, deoarece facilitează identificarea acesteia în cazurile concrete, în condițiile în care răspunderea politică, precum și procedurile organizaționale politice sunt destul de frecvent prezente în cadrul raporturilor juridice constituționale [24, p. 337].

Demiterea șefului de stat ca măsură de răspundere constituțională. După cum am enunțat mai sus, Constituția Republicii Moldova [4] a consacrat problemei răspunderii Președintelui două texte distincte (art. 81 și art. 89), „soluție tehnică ce – potrivit cercetătorilor – a determinat o serie de consecințe sub aspectul naturii și a regimului

juridic aplicabil fiecărei forme de răspundere” [13, p. 326]. Astfel, art. 81 din Constituție consacră *răspunderea penală* a șefului de stat, în timp ce art. 89 – *răspunderea constituțională* [23, p. 196-208].

Referitor la aceasta din urmă, în majoritatea studiilor se subliniază că art. 89 din Constituție reglementează *răspunderea politică* a Șefului de stat. Mai mult, în doctrina dreptului administrativ, aceasta este denumită și *răspundere administrativ-disciplinară* [13, p. 328].

Desigur, pot fi întâlnite și alte opinii. Bunăoară, în doctrina dreptului constituțional [25, p. 230] se susține că nu se poate vorbi de caracterul exclusiv politic al răspunderii reglementate de art. 89 din Constituție. Această formă de răspundere este denumită astfel pentru a o deosebi de răspunderea penală, pentru că urmările acesteia sunt de fapt politico-juridice [18, p. 529; 17, p. 889].

Deci, se poate constata că una și aceeași instituție este abordată relativ diferit în doctrinele celor două ramuri de drept. Moment ce poate fi dedus nu doar din terminologia folosită, dar și din calificarea temeiurilor ce stau la baza răspunderii [24, p. 338]. În acest sens, doctrinarii administratiști susțin că faptele pentru care se declanșează răspunderea politică, ca natură juridică pot fi calificate ca *abateri administrative* [13, p. 332] (de unde și denumirea de *răspundere administrativ-disciplinară* – e.n.).

Per a contrario, constituționaliștii sunt de părerea că procedura de demitere a șefului statului se poate declanșa numai pentru încălcarea prevederilor Constituției. Cu alte cuvinte, încălcarea unor norme juridice, inferioare Constituției nu pot constitui un motiv pentru declanșarea procedurii de demitere a șefului statului [9, p. 193].

Deși textul constituțional nu menționează nimic în acest sens, aceiași autori presupun că Legiuitorul Constituant a avut în vedere, în mod deosebit, acele prevederi referitoare la suveranitatea, simbolurile și limba de stat, la principiul separației puterilor în stat, la pluralismul politic, la drepturile și libertățile fundamentale cetățenești, la limitele revizuirii Constituției, la independența judecătorilor etc. [9, p. 193-194].

În același context, alți autori susțin că comiterea unei fapte grave de încălcare a Constituției nu trebuie confundată cu neexercitarea sau exercitarea într-un anumit mod a unor atribuții pe care

șeful statului le poate îndeplini în mod facultativ, având deplina libertate de alegere [1, p. 139].

Cel puțin doar în baza celor menționate, înclinăm spre poziția constituționaliștilor, întrucât însăși Legea Fundamentală stipulează expres că demiterea Șefului de stat este posibilă în cazul comiterii de către acesta a *unor fapte prin care încalcă prevederile Constituției*, ceea ce exclude din start calificarea acestora ca delikte administrative, după cum propun administratiștii [24, p. 338].

Cu mult mai complicat în acest context este clarificarea naturii juridice sau politice a răspunderii Șefului de stat. După cum am enunțat ceva mai sus, dificultatea în acest caz constă în faptul că unii cercetători o califică ca răspundere politică, în timp ce alții argumentează ideea că este o răspundere constituțională (deci, juridică). Desigur, o anumită notă politică există, întrucât majoritatea raporturilor constituționale sunt politice, nefiind deci logică negarea acestui fapt. Cu toate acestea, suntem de părerea că instituția demiterii Președintelui Republicii, reglementată în art. 89 din Constituție este o răspundere constituțională, cel puțin din următoarele considerente [24, p. 338]: faptele pentru care poate interveni (temeiurile), instanța competentă (Parlamentul, inclusiv Curtea Constituțională prin intermediul avizului său consultativ) și sediul materiei (Constituția).

Același lucru poate fi susținut practic și în cazul art. 81 (care prevede demiterea de drept a șefului de stat), întrucât decizia Parlamentului de a pune sub acuzare Președintele Republicii Moldova presupune o procedură de ridicare a imunității acestuia – procedură recunoscută în doctrină ca fiind o veritabilă măsură de răspundere constituțională. Întru dezvoltarea acestei poziții, în cele ce urmează vom expune câteva argumente importante.

Temeiurile răspunderii constituționale. Inițial, considerăm necesar să precizăm că natura constituțională a răspunderii șefului de stat nu derivă din simplul fapt că este reglementată în textul constituțional, chiar dacă, la o primă vedere, ar fi convenabilă o asemenea variantă. În esență, argumentele în acest sens sunt (trebuie să fie!) cu mult mai temeinice.

Analizând atent prevederile constituționale, observăm că răspunderea șefului de stat (demiterea) poate surveni în două cazuri: *săvârșirea unei infracțiuni și încălcarea prevederilor Constituției*.

Referindu-ne la situația încălcării prevederilor *Constituției*, subliniem că în literatura de specialitate [39, p. 16; 34, p. 120; 30, p. 60; 19, p. 282], în ultimul timp, tot mai mult se insistă pe natura juridico-constituțională a răspunderii ce urmează să survină, moment ce în viziunea noastră este pe deplin justificat. Aceasta deoarece, prin esență, este vorba de un nou tip de ilicit – *delictul constituțional* [8, p. 7-8], pentru care trebuie să survină și o formă de răspundere distinctă. Respectiv, natura faptelor comise (în cazul nostru delictele constituționale) determină natura răspunderii juridice (răspunderea constituțională).

Dacă pînă aici pare a fi totul clar, atunci cu mult mai complicată este determinarea faptelor concrete care pot fi calificate ca delictе constituționale, mai ales că Constituția nu prevede nimic în acest sens. Problema și mai mult se complică în condițiile în care unii cercetători susțin că temei al răspunderii constituționale poate servi și încălcarea normelor altor ramuri de drept, nu numai ale dreptului constituțional [27, p. 87].

O opinie interesantă expune la acest capitol V.A. Vinogradov, potrivit căruia temeiurile *de facto* pentru care se poate aplica răspunderea constituțională pot fi [28, p. 160-170]: încălcarea Constituției sau a legii, atentarea la regimul constituțional; neexecutarea (executarea necorespunzătoare) a obligațiilor constituționale; trădarea de patrie sau comiterea unei alte fapte ilegale incompatibile cu exercitarea funcției de șef al statului; încălcarea jurământului; nerespectarea cerințelor incompatibilității; exercitarea necompetență a atribuțiilor etc.

Deci, șeful statului poate fi atras la răspundere atît pentru încălcarea normelor constituționale, penale, cît și a oricărei legi care reglementează competențele sale și modul de funcționare.

Analizînd legislația în vigoare, constatăm că unele legi conțin prevederi relevante la acest subiect. Bunăoară, *Legea cu privire la conflictul de interese* [14], prevede că starea de incompatibilitate a șefului de stat (de altfel, consacrată și la nivel constituțional) constituie temei juridic pentru demiterea sa.

În literatura de specialitate, drept temei pentru survenirea răspunderii constituționale a șefului statului este recunoscută *neîndeplinirea obligațiilor constituționale* sau *abuzul de drepturile constituționale* [39, p. 12-19; 34, p. 260]. Drept exemplu

se invocă situația înaintării în Parlament, de trei ori consecutiv, a uneia și aceleiași candidaturi la funcția de prim-ministru. Prin esență, neîncalcînd norma constituțională concretă, șeful statului face abuz de dreptul său constituțional (consacrat în alin. (1) al art. 98 din Constituție), deoarece conștient admite survenirea consecințelor nefavorabile – criza constituțională [19, p. 283; 8, p. 7-8].

Desigur, la o primă vedere pare a fi dificilă calificarea faptelor comise de Președinte ca fiind delictе constituționale, mai ales că și doctrina noastră juridică lasă mult de dorit în acest sens, teoria răspunderii constituționale fiind puțin dezvoltată în arealul nostru științific. Cu toate acestea, unii cercetători susțin că neîndeplinirea obligațiilor constituționale sau abuzul de drepturile constituționale, într-un șir de cazuri poate fi elucidat doar prin înțelegerea sistemică a normelor și principiilor constituționale [8, p. 8]. Alți doctrinari [22, p. 32] însă (pe care îi susținem), sunt de părerea că ar fi oportun totuși ca legiuitorul să precizeze concret cercul faptelor calificate ca încălcări ale Constituției ce pot fi comise de șeful statului, pentru ca astfel să fie consolidat statutul juridic al funcției de Președinte al Republicii și a se evita arbitrariul în cazul atragerii la răspundere a acestuia.

În continuare, considerăm necesar a sublinia că una din trăsăturile importante ale răspunderii constituționale a șefului de stat constă în faptul că aplicarea acesteia nu exonerează subiectul de o altă formă de răspundere juridică [23, p. 200]. Este relevantă în acest sens, răspunderea penală care, potrivit Constituției, poate surveni pentru comiterea unei infracțiuni, adică pentru încălcarea legii penale.

La acest capitol, în literatura de specialitate au fost expuse diferite opinii. Interesantă însă este viziunea cercetătoarei L.V. Zabrovskaja, care susține că în cazul dat e semnificativ jurământul depus la investirea în funcția de Președinte, potrivit căruia, Președintele este obligat să respecte Constituția, să protejeze suveranitatea și independența, securitatea și integritatea statului, cu credință să servească poporul. Prin urmare, comiterea unei infracțiuni este o gravă încălcare a jurământului respectiv și, deci, poate genera răspunderea constituțională [34, p. 32-33].

În viziunea noastră, în cazul dat ar fi acceptabilă și o altă explicație. În concret, trebuie recunoscut

faptul că răspunderea penală a șefului de stat este una posterioară celei constituționale. După cum se știe, șeful statului nu poate fi atras la răspundere penală aflându-se sub protecția imunității. Doar în condițiile în care Parlamentul decide punerea sub acuzare a Președintelui pentru infracțiunile comise (ceea ce presupune în esență ridicarea imunității acestuia – sancțiune constituțională), poate fi dedus instanței judecătorești (Curții Supreme de Justiție) [21, p. 80].

În doctrina românească se menționează în acest sens că angajarea răspunderii penale nu este împiedicată de imunitatea pe care o are Președintele potrivit Constituției, deoarece aceasta din urmă vizează strict opiniile politice exprimate de șeful statului în exercițiul mandatului și în legătură cu acesta și nu îndeplinirea unor obligații impuse de lege [20, p. 210]. Cu toate acestea însă, trebuie să recunoaștem că atragerea la răspundere penală a șefului de stat fără a i se ridica imunitatea de către Parlament este imposibilă [22, p. 32].

Așadar, după cum se poate observa, în cazul comiterii unei infracțiuni, șeful statului este pasibil de două forme de răspundere juridică: prima – *răspunderea constituțională* materializată prin procedura ridicării imunității și a doua – *răspunderea penală* prin condamnarea de către Curtea Supremă de Justiție.

Instanța răspunderii constituționale. Atît Constituția Republicii Moldova, cît și alte legi organice în vigoare stabilesc în calitate de subiecte competente de atragerea șefului de stat la răspundere constituțională două autorități: *Parlamentul Republicii Moldova* și *Curtea Constituțională* (Curtea Supremă de Justiție fiind competentă doar în materie de răspundere penală). Mai nou, după cum am enunțat chiar la începutul studiului, un alt subiect competent în materie este *poporul* (care este astfel chemat să se expună asupra demiterii șefului de stat prin intermediul referendumului). În mod corespunzător, în literatura de specialitate se precizează că în acest caz suntem în prezența unei instanțe complexe [19, p. 283].

Pentru a înțelege mecanismul de realizare a demiterii de către aceste instanțe, vom face trimitere la exemplul României, unde instanța răspunderii constituționale a șefului de stat este constituită de asemenea din Parlament, Curtea Constituțională și poporul României. Suportul constituțional al

răspunderii Președintelui României îl constituie art. 95 alin. (1) din *Constituția României* [6], potrivit căruia, „în cazul săvîrșirii unor fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției, șeful statului poate fi suspendat din funcție de Camera Deputaților și de Senat, în ședință comună, cu votul majorității deputaților, după consultarea Curții Constituționale”.

Propunerea de suspendare poate fi inițiată, potrivit art. 95 alin. (2) din Constituție, de cel puțin 1/3 din numărul deputaților și senatorilor și se aduce, neîntîrziat, la cunoștința Președintelui, care are dreptul de a da explicații cu privire la faptele care i se impută. Ulterior, propunerea de suspendare este înaintată Curții Constituționale, în vederea emiterii de către aceasta a avizului consultativ. Dacă propunerea este aprobată, hotărîrea se trimite și Guvernului, în vederea inițierii proiectului de lege privind organizarea și desfășurarea referendumului pentru demiterea Președintelui [12, p. 472; 7, p. 478].

Dacă în urma referendumului organizat în temeiul art. 95 alin. (3) din Constituție Președintele este demis, se instituie vacanța funcției, urmînd ca, în termen de trei luni de la destituire, Guvernul să organizeze alegeri pentru un nou Președinte. În acest context, în literatura de specialitate se vede a fi problematic cazul în care electoratul nu este de acord cu demiterea Președintelui, acest aspect fiind evaluat ca o lacună de reglementare constituțională [12, p. 474], deoarece nu sînt clare consecințele acestui dezacord.

Practica [1] însă a demonstrat că în funcție de rezultatul referendumului, Președintele României fie își reia exercițiul drepturilor și al obligațiilor constituționale (dacă referendumul a fost respins), fie este demis (dacă electoratul a decis demiterea din funcție a Președintelui României) [16, p. 100-101].

În ceea ce privește situația din Republica Moldova, ținînd cont de intervenția Curții Constituției

¹ În istoria contemporană a României, au existat două situații în care s-a inițiat procedura de suspendare a Președintelui. Prima l-a vizat de Președintele Ion Iliescu în cursul exercitării mandatului din perioada 1992-1996, situație în care Parlamentul nu a aprobat suspendarea, iar cea de-a doua situație l-a avut în vedere pe Președintele Traian Băsescu, în mandatul din perioada 2004-2009

onale expusă mai sus, considerăm că ar fi necesară o reglementare expresă și clară a procedurii de demitere a șefului de stat, pornind de la suspendarea din funcție și finalizând cu validarea rezultatelor referendumului de către Curtea Constituțională. Cert rămâne însă faptul că atât această procedură cât și cea „reglementată actualmente de Constituție” (scoasă din fondul activ al dreptului național, după cum s-a expus însăși instanța constituțională) desemnează o procedură de atragere a șefului de stat la răspundere constituțională.

Procedura demiterii. Făcând excepție de aceste momente, în continuare, atragem atenția că pînă în prezent, în sistemul nostru constituțional nu a fost declanșată nicio procedură de demitere a șefului de stat, ca urmare, aceasta n-a fost reglementată mai detaliat prin lege. Astfel, *Regulamentul Parlamentului* [15] nu reglementează în niciun mod procedura demiterii Președintelui din funcție, care ar trebui să fie o procedură specială. Din aceste considerente, specialiștii în materie [5, p. 326-328] au conturat la nivel de doctrină un model teoretic al unei astfel de proceduri, pe care îl vom reproduce în cele ce urmează.

Astfel, inițiativa de demitere a Președintelui Republicii Moldova urmează a fi exprimată sub formă de demers, semnat de minimum 34 de deputați, adresat Parlamentului, copia fiind depusă imediat la Aparatul Președintelui. Depunerea copiei demersului la Președinție este prevăzută de alin. (2) art. 89 din Constituție, care obligă deputații sau Parlamentul să aducă neîntîrziat la cunoștința Președintelui propunerea de demitere.

Ulterior, demersul de demitere, împreună cu actul ce confirmă depunerea copiei lui la Președinție, se prezintă Biroului Permanent al Parlamentului, care, într-un termen rezonabil, fixează data examinării în ședința Parlamentului a demersului pentru formarea unei comisii de anchetă. După ce își termină lucrările, la care poate fi invitat și audiat Președintele Republicii Moldova, comisia de anchetă prezintă un raport la ședința în plen a Parlamentului. În cadrul ședinței, după audierea autorilor inițiativei de demitere și a Președintelui, referitor la faptele imputate acestuia, Parlamentul adoptă o hotărîre, prin care solicită Curții Constituționale să se pronunțe asupra circumstanțelor ce justifică demiterea Președintelui (conform lit. c)

alin. (2) art. 38 din *Codul jurisdicției constituționale* [3]).

Curtea Constituțională examinează sesizarea în termene rezonabile, fiind obligatorie citarea Președintelui Republicii la ședința Curții pentru a da explicații în legătură cu acuzațiile aduse. În rezultatul audierii, Curtea Constituțională, conform lit. f) alin. (1) art. 135 din Constituție, se expune printr-un aviz, care pentru Parlament are un caracter consultativ.

În situația în care, prin aviz, Curtea constată că există circumstanțe ce permit demiterea Președintelui, inițiatorii depun avizul împreună cu demersul la Biroul Permanent al Parlamentului, care fixează data examinării demersului. Numai în cadrul acestei ședințe, Parlamentul, cu votul a 2/3 din numărul deputaților aleși, poate demite Președintele.

Examinarea repetată în ședința Parlamentului a demersului cu privire la demiterea Președintelui se explică prin faptul că organul de jurisdicție constituțională examinează numai circumstanțele ce justifică demiterea Președintelui, și nu procedura demiterii acestuia de către Parlament. De asemenea, faptul că Președintele este demis cu o majoritate de 2/3 din numărul deputaților aleși nu permite ca în această problemă ultimul cuvînt să aparțină Curții Constituționale. Mai mult, însăși Curtea Constituțională a precizat în jurisprudența sa că „atît aprecierea faptei grave de încălcare a prevederilor Constituției, cît și posibilitatea de a suspenda din funcție Președintele Republicii Moldova țin, în exclusivitate, de competența Parlamentului” [10].

În acest sens, cercetătorii sunt de părere că și actul de demitere, ca unul cu impact deosebit pentru societate, ar fi rezonabil să fie controlat în ultimă instanță de Curtea Constituțională, dar numai în aspectul respectării de către Parlament a procedurii de demitere [5, p. 327].

În fine, din sensul lit. f) alin. (1) art. 135 din Constituție rezultă că inițiatorii procedurii de demitere a Președintelui nu pot depune demersul la Biroul Permanent al Parlamentului în cazul adoptării de către Curtea Constituțională a unui aviz, prin care se constată că circumstanțele examinate nu justifică demiterea Președintelui [5, p. 328]. Respectiv, doar în acest caz presupunem că ultimul

cuvînt în cadrul acestei proceduri îi revine Curții Constituționale [23, p. 208].

Desigur, în condițiile noilor realități constituționale, acest model teoretic a procedurii de demitere a Șefului de stat, poate fi considerat caduc. Cu toate acestea, din perspectiva particularităților noului mecanism de demitere (care în viziunea noastră, urmează neapărat a fi consacrat expres la nivel constituțional), se poate susține actualitatea și importanța acestuia mai ales pentru conturarea cadrului legal necesar în domeniu. Realizarea acestui obiectiv, în viziunea noastră, ar contribui la recunoașterea oficială și consolidarea normativă a instituției răspunderii constituționale a șefului de stat în Republica Moldova.

Bibliografie

1. Apostol Tofan D. *Drept administrativ*. Vol. I. București: All Beck, 2003.
2. Baltag D. *Teoria răspunderii juridice: aspecte doctrinare, metodologice și practice*. Teză de doctor habilitat în drept. Chișinău, 2008.
3. Codul jurisdicției constituționale, Nr. 502 din 16.06.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 53-54 din 28.09.1995.
4. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994, în vigoare din 27.08.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.08.1994, nr. 1 (cu modificări și completări pînă la 20 septembrie 2006).
5. Constituția Republicii Moldova: Comentariu. Chișinău: Arc, 2012.
6. Constituția României din 21 noiembrie 1991 (revizuită). În: Monitorul Oficial al României, 21.11.1991, nr. 233. Republicată în Monitorul Oficial al României, 31.10.2003, nr. 767.
7. Costachi Gh., Hlipcă P. *Organizarea și funcționarea puterii în statul de drept*. Monografie. Chișinău: Institutul de Istorie, Stat și Drept, 2010 (Tipografia Universității „Transilvania” din Brașov).
8. Costachi Gh., Muruianu I. *Delictul constituțional ca temei al răspunderii constituționale*. În: Jurnalul Juridic Național: teorie și practică, 2014, nr. 4.
9. Curpă V.S. *Tratat de drept constituțional român*. Vol. II. Bacău: Rovimed Publishers, 2011.
10. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 27b din 23.06.1998. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 66-68/29 din 16.07.1998.
11. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (modul de alegere a Președintelui) (Sesizarea nr. 48b/2015). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 59-67 din 18.03.2016.
12. Ionescu C. *Drept constituțional și instituții politice*. Ediția a 2-a, revăzută. București: Editura ALL BECK, 2004.
13. Iorgovan A. *Tratat de drept administrativ*. Vol. I. București: All Beck, 2001.
14. Legea cu privire la conflictul de interese, nr. 16 din 15.02.2008. În: Monitorul Oficial Nr. 94-96 din 30.05.2008.
15. Legea pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului, nr. 797-XIII din 02.04.1996. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.50/237 din 07.04.2007.
16. Levai M.C., Tomescu C. *Atribuțiile Președintelui României în raport cu Parlamentul – aspecte teoretice și practice*. În: Revista Transilvană de Științe Administrative 1(30)/2012.
17. Muraru I. Tănăsescu E.S. *Constituția României: comentariu pe articole*. București: C.H. Beck, 2008.
18. Muraru I., Tănăsescu E.S. *Drept constituțional și instituții politice*. Ediția a X-a. București: Lumina Lex, 2002.
19. Muruianu I. *Reflecții asupra răspunderii constituționale a Guvernului și a Președintelui Republicii Moldova*. În: Teoria și practica administrării publice, materialele conferinței științifico-practice cu participare internațională din 20-21 mai 2013. Chișinău: 2013.
20. Pupăzan C. G. *Considerații cu privire la protecția mandatului Președintelui României*. În: Analele științifice ale Universității „Al.I.Cuza” Iași, Tomul LIX, Științe Juridice, 2013.
21. Railean P. *Esența și importanța activității jurisdicționale în asigurarea legalității în statul de drept*. Teză de doctor în drept. Specialitatea: 552.01 – Drept public (drept constituțional). Chișinău, 2014.

22. Slipenski B. Reflecții asupra instituției răspunderii șefului de stat. În: *Legea și Viața*, 2015, nr. 5.
23. Tataru Gh. Răspunderea constituțională a șefului de stat: argumente și particularități. În: *Rolul instituțiilor democratice în protecția drepturilor omului*, Materialele mesei rotunde din 11 decembrie 2015. Chișinău: AAP, 2016.
24. Tataru Gh. Răspunderea politică a șefului de stat. În: *Teoria și practica administrării publice*, Materialele conferinței științifice internaționale din 20 mai 2016. Chișinău: AAP, 2016.
25. Vrabie G. Organizarea politico-etatică a României. *Drept constituțional și instituții politice*. vol. II. Ed. a III-a. Iași: Cugetarea, 1999.
26. Zaporojan V. Demiterea Președintelui Republicii Moldova – variantă a „impeachment-ului” clasic. [resurs electronic]: <http://constitutia.md/demiterea-presedintelui-republicii-moldova-varianta-a-impeachment-ului-clasic/>. (accesat la 23.01.2017).
27. Алебастрова И.И. Проблемы формирования теоретической конструкции института конституционно-правовой ответственности. În: *Конституционно-правовая ответственность: проблемы России, опыт зарубежных стран*. Под ред. проф. С. А. Авакьяна. Москва, 2001.
28. Виноградов В. А. Конституционная ответственность: вопросы теории и правовое регулирование. Москва, 2000.
29. Виноградов В.А. Конституционно-правовая ответственность: системное исследование. Диссертация на соискание ученой степени доктора юрид. наук: 12.00.02. Москва, 2005.
30. Виноградов В.А. Состав конституционного деликта. În: *Законодательство*, 2003, nr. 10.
31. Виноградов В. А. Проблемы охраны (защиты) Конституции Российской Федерации и конституционно-правовая ответственность. В: *Конституционное и муниципальное право* № 1/2003.
32. Денчук Е. Конституционный строй Республики Молдова и Украины (сравнительно-правовой анализ). Кишинэу: И.П.Ф. Центр. Тип., 2005.
33. Забровская Л.В. Конституционно-правовая ответственность в ретроспективном формате. В: *Закон и Право*, 2003, nr. 3.
34. Забровская Л.В. Конституционно-правовые деликты. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2003.
35. Карасев А.Т., Мамаева Я.Ю. Особенности реализации процедуры отрешения президента РФ от занимаемой должности. В: *Вопросы управления*, №2(27) апрель 2014 г.
36. Колосова Н. М. Конституционная ответственность – самостоятельный вид юридической ответственности. В: *Государство и Право* № 2/1997.
37. Колосова Н.М. Теория конституционной ответственности: природа, особенности, структура. Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. Москва, 2006.
38. Кравец И. А. Российский конституционализм: проблемы становления, развития и осуществления. Санкт-Петербург: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004.
39. Лучин В.О. Конституционные деликты. В: *Государство и Право*, 2000, nr. 1.
40. Лучин В.О. Конституция Российской Федерации. Проблемы реализации. Москва: Юнити-Дана, 2002.
41. Тодыка Ю.Н., Тодыка О.Ю. Конституционное право Украины. Харьков: Издательский дом «Райдер», 2003.
42. Тодыка Ю.Н. Конституция Украины: проблемы теории и практики. Харьков: «Факт», 2000.
43. Токаренко В.А. Юридическая ответственность (вопросы теории). Кишинев: Типография Сириус, 2002.
44. Шон Д. Т. Конституционная ответственность. В: *Государство и Право* № 7/1995.